

A MEDGYESSY FERENC GIMNÁZIUM
ÉS
MŰVÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLA

Társadalomismeret

**I. RÉSZLETES ÉRETTSÉGI VIZSGAKÖVETELMÉNY
II. A VIZSGA LEÍRÁSA**

OM azonosító: 031202

TÁRSADALOMISMERET

Néhány szó a Társadalomismeret modultantárgy sajátosságairól

A *Társadalomismeret* modultantárgy integráló szerepet tölt be a jelenismereti tárgyak között: felöleli a legszemélyesebb pszichológiai ismereteket, a társadalmi viszonyokat leíró szociológiai megközelítéseket, valamint a gazdasági, jogi és állampolgári ismereteket is. A témák sokféleségéből és a rendelkezésre álló csekély óraszámából nyilvánvalóan következik, hogy ebben az esetben nem hagyományos értelemben vett tantárgyról van szó, amelyben az „egy tudomány - egy tantárgy” elve érvényesül. Az elsődleges cél itt nem az, hogy kis polihistorokat neveljünk, sokkal inkább az, hogy az iskola közvetlenül is válaszoljon a diákok szocializációs szükségleteire, segítse őket abban, hogy könnyebben elsajátítsák a társadalmi normákat, hogy a későbbiekben könnyebben be tudjanak illeszkedni a társadalomba.

A *Társadalomismeret* esetében tehát különösen fontos kérdés az ismeretátadás és készségfejlesztés „hatékonyan működő” arányának megtalálása - ami persze legfőképpen az órai munka szervezésében jelenik meg. Egy ilyen jellegű tárgynak ugyanis az alapvető társadalomtudományi ismereteken túl politikai és szociális mintákat, készségeket is kell közvetítenie. Szemlélete szorosan kötődik az aktuális társadalmi gyakorlathoz, illetve a diákok társadalmi tapasztalataihoz. Ebben az értelemben a *Társadalomismeret* közvetlenül is a jövő tantárgya, az egész életre szóló tanulás része. A tanítás alapvető célja az, hogy kifejlessze a diákokban a készséget és a hajlandóságot, hogy életük további részében is tudatosan és kritikusan foglalkozzanak társadalmi kérdésekkel. A tárgy igazi értékét nem az mutatja, hogy a diákok mit ismernek és tudnak a tanulás idején az iskolában, hanem az, hogy hogyan viselkednek majd további életük során, amikor ismeretlen helyzetbe kerülnek. A *Társadalomismeret* tantárgy módszertani sajátossága tehát az induktivitás, amely tanítás személyességében és a társadalmi gyakorlathoz való közelségben jelenik meg. A diákok társadalmi tapasztalatai ugyanis sok esetben ellentmondanak az iskolában tanult elveknek és fogalmi általánosításoknak, ezáltal könnyen hiteltelenné válhat mind a tanár, mind a tananyag.

A *Társadalomismeret* modultantárgy részletes érettségi követelményeiről

A *Társadalomismeret* modultantárgy legfőbb sajátosságát az adja, hogy úgynevezett modultárgyként kerül az iskolákba, ami azt jelenti, hogy óraszámja heti egy óránál kisebb, azaz hivatalosan 18 óra egy tanévben. Önálló tantárgyként tehát lényegében csak akkor jelenhet meg az iskolákban, ha valamely más tantárggyal, illetve modultantárggyal integrálódik. Elméletileg ugyan elképzelhető olyan variáció is, hogy az adott iskola több tanév anyagát tömbösíti, de a gyakorlatban ez nem tűnik szerencsés megoldásnak, mivel a tananyag nagy hangsúlyt fektet az életkori sajátosságokból adódó szocializációs szükségletekre. A *Társadalomismeret* modultantárgy súlyát ebben a rendszerben éppen az adja, hogy - ha kis óraszámú is - a 7-12. évfolyamon folyamatosan jelen van, követve a diákok szocializációját.

A *Társadalomismeret* modultantárgy jellege az érettségi követelmények szempontjából azt jelenti, hogy valóságosan két esetben lehet majd érettségizni ebből a tárgyból:

1. Amennyiben az adott iskola a saját szabadon felhasználható órakereteiből kiegészíti a modultantárgy csekélyke óraszámát.

2. Amennyiben a *Társadalomismeret* más tantárgyakkal, tárgyakkal integrálódik.

a) Az egyik lehetséges típus az, ha az ún. modultárgyak - *Mozgóképkultúra és médiaismeret, Tánc és dráma* - kerülnek egy oktatási és érettségi keretbe

b) A másik lehetséges típus a társadalomtudományi tantárgyakkal - *Emberismeret és etika, Filozófia* - megvalósuló érettségi integráció.

c) A harmadik típus pedig a nagyobb óraszámú, hagyományosabb tantárgyakkal - *Történelem, Irodalom, Osztályfőnöki óra stb.* - való összekapcsolódás az érettségi során.

Fontos azonban leszögezni, hogy Társadalomismeret modultantárgy részletes érettségizsga-követelményei az első variációra lettek megfogalmazva. Konkrétan mindez azt jelenti, hogy ez a követelményrendszer arra vonatkozik, aki önálló tantárgyként - legalább két éven keresztül heti két órában - tanulja a Társadalomismeretet. Mindez válasz arra a nyilvánvalóan jogos felvetésre is, mely szerint az érettségi követelményrendszer túlzott méretű (teljesíthetetlen) a kerettantervben megadott óraszám alapján. Ez így van. Úgy gondoljuk, hogy ennek a követelményrendszernek a teljesítéséhez minimum dupla annyi óra szükséges, mint amennyit a kerettanterv a modultantárgy számára megfogalmaz. Természetesnek tartottuk azonban, hogy először a bővebb keretet készítsük el. Ebből azonban az is következett, hogy - más tárgytól eltérően - a Társadalomismeret modultantárgy részletes

érettségivizsga-követelményei (elsősorban a gazdasági ismeretek és a pszichológia terén) a kerettantervi követelményeken túlmutató követelményeket is tartalmaznak.

Az előzőekből szervesen következik, hogy a különböző tantárgyakkal történő integráció kérdései - legalábbis az érettségi vizsga terén - csak a későbbi tapasztalatok, illetve szabályozás nyomán tisztázódhatnak. Az itt megfogalmazott vizsgakövetelmények ugyanis önálló tantárgyként definiálják a Társadalomismeretet. Ezeket nem lehet egyszerűen egy másik tárgy (pl. a történelem tantárgy) „B” tételeként kezelni. Ugyanez vonatkozik bármely más tantárggyal - pl. a hasonló helyzetben lévő modul tantárgyakkal - történő összekapcsolódásokra is.

A Társadalomismeret modul tantárgy másik sajátossága az, hogy követelményrendszere alternatív jellegű: két olyan tudományterületet tartalmaz - a közgazdaságtant, illetve a pszichológiát -, amelyből az érettségi vizsga során választhatnak a tanulók. A részletes érettségi követelményrendszer megfogalmazásakor természetesen mind a két tudományterület esetében megfogalmazódik az érettségi vizsga cél- és követelményrendszere mind írásban, mind a szóbeli terén.

A kerettantervi szabályozás nyomán megjelenő Társadalomismeret modul tantárgy többféle tudomány, illetve tantárgyi terület ötvöződéséből jött létre. Jelenlegi formájában ezek a területek még nem értek össze szerves egésszé. A tantárgy jellegéről két fő álláspont alakult ki:

1. A Társadalomismeret több önálló tantárgyi területből áll - társadalomismeret, pszichológia vagy gazdasági ismeretek, valamint jelenismeret -, amelyek mind tartalmukban, mind módszertani téren egymástól függetlenül működnek. A részelemek - különösen a pszichológia - nem kapcsolódnak igazán egymáshoz, a tananyagok eltérő módon építkeznek, más-más tanárt igényelnek stb.

2. A Társadalomismeret hosszú távon egységes tantárgyat alkot majd. A különböző területek egyre kevésbé jelennek meg önálló tartalmaként, sokkal inkább eltérő megközelítési módokat, szemléletet képviselnek. A tárgy komplex tartalmakra - pl. család, szocializáció, iskola, helyi társadalom, nemzet, glóbusz - épül, amelyeknek szociológiai, politológiai, szociálpszichológiai, gazdasági, filozófiai stb. oldalait vizsgáljuk meg.

Természetesen a jelenlegi dokumentum - az általános érettségivizsga-követelményeknek megfelelően - az első variációnak megfelelően készült. Itt tehát a tantárgyi elemek elkülönülten szerepelnek, ami persze nem jelenti azt, hogy a gyakorlati bevezetés során ne lehetne integráltabb formában is érvényesíteni a Társadalomismeret érettségivizsga-követelményeit.

A részelemek elkülönülése miatt szólni kell még egy - a tárgy kialakulatlanágából fakadó - terminológiai problémáról is. Nevezetesen arról, hogy a modul tantárgy egészének elnevezése és egyik alapvető részelemének elnevezése azonos. Ezt a továbbiakban úgy oldjuk fel, hogy

1. ha a modul tantárgy egészéről beszélünk, akkor nagybetűvel írjuk: Társadalomismeret;
2. ha a 9-10. évfolyamos tananyagról lesz szó, akkor kisbetűvel írjuk: társadalomismeret.

A vizsga általános célja

A *Társadalomismeret* modul tantárgy érettségi követelményeiben - mind középszinten, mind emelt szinten - két nagyon fontos elvárás fogalmazódik meg. Egyrészt az, hogy a vizsgázó minél több ismeretet gyűjtsön az őt körülvevő társadalmi viszonyokról, együttélési szabályokról és mintákról. Másrészt annak bemutatása, hogy a vizsgázó mennyire képes megszerzett ismereteit személyes formában - önálló véleményeként - elmondani. Ez részben azt jelenti, hogy saját élményeit és tapasztalatait mennyiben képes általános formában is megfogalmazni, részben pedig azt, hogy a fölvetődő általánosabb kérdésekre és problémákra tud-e konkrét példákat és eseteket mondani.

A vizsga két szintje

Mind a középszintű, mind az emelt szintű vizsga két részből áll:

1. írásbeliből
2. szóbeliből

A középszintű vizsga elsősorban az elsajátított ismereteket - elsősorban fogalmakat - méri, illetve az alapvető ismeretek számonkérésén túl legfőképpen arra irányul, hogy a diákok tudatosítsák (megértsék) a körülöttük lévő világot. Az emelt szint vizsgája *tudományosabb* jellegű, ugyanis az emelt szintű vizsga legfőképpen a felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó vizsgázó képességeit és ismereteit vizsgálja. Ez azt jelenti, hogy a vizsga a jelöltektől a középszintű követelményeket meghaladó bonyolultabb ismeretszerzési eljárásokban való jártasságot feltételez, összetettebb és önállóbb rendszerezési, alkalmazási, összehasonlítási és elemzési szempontokat, valamint magasabb fokú gondolkodási, önállóbb ítéletalkotási képességeket vár el.

Fontos megjegyezni, hogy a középszintű követelmények egésze vonatkozik az emelt szintre is: az emelt szint számára megfogalmazott követelmények a középszinthez képest kiegészítésként értelmezendők. Ebből az is következik, hogy egy-egy témakör követelményeinek részletező leírását a középszint követelményei tartalmazzák.

I. RÉSZLETES ÉRETTSÉGIVIZSGA-KÖVETELMÉNYEK

KOMPETENCIÁK ÉS TÉMAKÖRÖK

Ezek a témakörök a *Társadalomismeret* modultantárgy érettségivizsga-követelményeinek alapjait képezik. Az itt megjelölt kompetenciák mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgán megjelennek. Az emelt szintű követelmények tartalmazzák a középszintű követelményeket is.

Társadalomismeret

TÉMAK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A társadalmi szabályok	Ismerje a társadalmi együttélés alapvető szabályait, eredetüket és rendeltetésüket. Tudjon különbséget tenni szokás, hagyomány, illem, erkölcs és jog között	Legyen tisztában a szabályok változásainak okaival, a törvények és törvényhozók szerepével.
Jogi alapismeretek	Ismerje az alapvető emberi, gyermeki és diákjogokat, valamint az ezekhez társuló köteleességeket. Legyen átfogó képe a bírósági eljárás szereplőiről és főbb szakaszairól. Ismerje a felelősség fogalmát. Legyen tisztában a munkajogi alapismeretekkel. Tudjon önéletrajzot írni.	Tudjon különbséget tenni a jogos és jogtalan között. Ismerje a szerződések alapvető formai és tartalmi követelményeit, a jogorvoslati lehetőségeket.
Állampolgári ismeretek	Ismerje a Magyar Köztársaság állami és közigazgatásának intézményrendszerét, az alkotmányosság és a demokrácia alapelveit, valamint mindezek működésének fő jellemzőit. Tudjon képet adni a mai Magyarország és az Európai Unió országainak politika intézményrendszeréről. Legyenek ismeretei arról, hogy milyen nemzetközi konfliktusok vannak jelenleg a világban.	Legyen képes felsorolni az alapvető politikai, szociális és kisebbségi jogokat, legyen tisztában ezek tartalmával. Legyen képes konkrét példák segítségével ismertetni az önkormányzatiság elvét. Legyen képes bemutatni egy civil szervezetet, illetve annak működését.
A család és a felnőtté válás	Ismerje a család funkcióit, valamint a nemi szerepeket a családban és a társadalomban. Legyen tisztában a családi munkamegosztás, a háztartás és a családi költségvetés jellemzőivel. Ismerje a szocializáció fogalmát. Tudjon példát mondani a mentálhigiénés, különösen a drogfogyasztás okozta problémákra és beilleszkedési zavarokra a felnőtté válás életszakaszában.	Ismerje a népességszám és a várható életkor alakulásának mai mutatóit és problémáit Magyarországon. Legyen képes példák segítségével bemutatni a fiatalok társadalmi helyzetének sajátosságait a mai Magyarországon.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Kultúra és közösség	Ismerje az egyén, a közösség, a társadalom és a kultúra fogalmait. Ismerje a nemzet, állam, etnikum, többség és kisebbség fogalmak jelentését, valamint a magyar nemzettudat fejlődésének sajátosságait.	Legyen tisztában az önazonosság és a társadalmi hovatartozás problémáival.
A társadalmi viszonyok	Legyen tisztában a mai magyar társadalom rétegződésének fő jellemzőivel. Ismerje a helyi társadalom fogalmát.	Legyen képes társadalmi problémák azonosítására, összetevőik felismerésére, ezek megvitatására, és a velük kapcsolatos önálló véleményalkotásra. Legyen tisztában azzal, hogy milyen problémák feszülnek a mai magyar társadalom egyes rétegei között. Legyen képes bemutatni a legsúlyosabb hazai urbanizációs és regionális problémákat.

Jelenismeret

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Az új gazdasági és társadalmi világrend	Ismerje a technológiai-gazdasági fejlődés alapvető sajátosságait. Legyen képes bemutatni az állandó növekedésre irányuló racionális gazdasági magatartás sajátosságait és veszélyeit a piaccgazdaságban. Lássa a gazdasági fejlődés és a környezetszennyezés alapvető összefüggéseit. Tudjon példákat mondani azokra a globalizációs kihívásokra, amelyek a mai Magyarországot is érintik. Legyen képes bemutatni az európai integráció legfőbb sajátosságait. Ismerje a legjelentősebb nemzetközi szervezeteket.	Legyen képes példák segítségével bemutatni napjaink gazdasági és társadalmi változásainak előnyeit és hátrányait. Ismerje fel és legyen képes elemezni a szabadság, a jólét, a társadalmi igazságosság és a technológiai modernizáció közötti összefüggéseket. Legyen képes példák segítségével bemutatni a mikro- és makroökonómia lehetséges konfliktusait.
Kultúra és globalizáció	Ismerje az információs társadalom fogalmát, valamint az információrobbanás társadalmi hatásait.	Legyen képes bemutatni, miként hatnak a modern informatikai és távközlési rendszerek a tanulásra és a tapasztalatszerzésre, valamint a személyek közötti érintkezésre. Legyen képes példák segítségével bemutatni a kulturális uniformizálódás világméretű folyamatát. Legyen képes értelmezni, hogy miért fontos a kulturális sokféleség megőrzése.
Az életmód átalakulása	Ismerje a pályaválasztás és a munkába lépés lehetőségeit, a mai Magyarországon. Ismerje az önéletrajzírás és az álláskeresés alapvető „szabályait” (információforrások fajtái, teendők a hirdetés elolvasásától az interjúzás lezárásáig). Ismerje a fogyasztói társadalom fogalmát, legyen képes példák segítségével bemutatni a társadalmi forma előnyeit és hátrányait.	Legyen képes bemutatni a munka világának átalakulását a globalizáció korában. Értse és legyen képes bemutatni, milyen hatást gyakorol a jóléti államok léte és azok pazarló fogyasztása a világra. Ismerje a női emancipáció fogalmát, és legyen képes bemutatni ezek társadalmi hatásait.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
	Legyen képes bemutatni a család kulturális, gazdasági és társadalmi funkcióinak átalakulását a mai világban.	
A növekedés határai	<p>Legyen képes bemutatni, hogy milyen hatást gyakorol a természeti környezetre a technikai civilizáció és a gazdasági növekedés.</p> <p>Ismerje a demográfiai robbanás társadalmi és gazdasági okait a „harmadik világban”, a népesség csökkenésének és elöregedésének problémáit hazánkban és más európai országokban.</p> <p>Ismerje a környezetkímélő magatartás elterjedését ösztönző, illetve gátló kulturális, gazdasági és politikai okokat.</p> <p>Legyen képes példákkal bemutatni, mit tehet az egyén és a társadalom az üzleti szemlélet túlzásaiból eredő károk ellensúlyozására (pl. környezetvédő, segélyező programok, szervezetek bemutatása).</p>	Legyen képes röviden összefoglalni a fenntartható fejlődés társadalmi, politikai és gazdasági alapelveit.

Gazdasági ismeretek

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Vállalkozás, vállalkozó	<p>Ismerje a vállalkozások fő ismérveit (kockázat, innováció, piac- és nyereségorientáció).</p> <p>Meg tudja különböztetni a vállalkozókra jellemző és kevésbé jellemző tulajdonságokat.</p>	Megadott információk alapján képes legyen eldönteni, hogy a megadott tevékenység mennyiben vállalkozás.
A vállalkozások szerepe, jelentősége a magyar gazdaságban	<p>Ismerje a vállalkozások különböző csoportosítási lehetőségeit: különböztesse meg a főbb gazdasági szereplőket (kis-, közép-, nagyvállalatok); tudjon példákat mondani a különböző tevékenységet végző vállalkozásokra.</p> <p>Ismerje a különböző tulajdonformákat.</p> <p>Ismerje a vállalkozási formákat, és tudja jellemezni azokat.</p>	<p>Tudja értelmezni a napi sajtóban megjelenő elemzéseket, előrejelzéseket a makrogazdaság teljesítményéről.</p> <p>Tudjon véleményt formálni a magyar gazdaság állapotáról a hazai növekedési, foglalkoztatottsági, munkanélküliségi, pénzügyi adatok alapján. Ismerje a főbb gazdasági célkitűzéseket.</p> <p>Tudja jellemezni az egyes tulajdonformákat.</p>
A gazdasági környezet	<p>Ismerje a gazdasági körforgás folyamatát (háztartások - cégek - kormányzat). Ismerje a pénz kialakulásának folyamatát, a pénz jellemzőit, valamint a hazai bankrendszer felépülését.</p> <p>Ismerje a fő makrogazdasági mutatókat (GDP, GNP).</p> <p>Ismerje a gazdasági növekedés, stagnálás, foglalkoztatottság, munkanélküliség, infláció, külső, belső egyensúly, infrastruktúra fogalmát és tudjon példákat mondani a fogalmakkal összefüggő főbb hazai jellemzőkre, adatokra.</p>	<p>Ismerje a jelentősebb gazdasági törvényeket!</p> <p>Tudjon példákat mondani a különböző banki szolgáltatásokra.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A marketing alapjai	<p>Ismerje a piac fogalmát, jelentőségét, a kereslet-kínálat törvényszerűségeit.</p> <p>Ismerje a marketingszemlélet és a stratégiai gondolkodás lényegét.</p> <p>Ismerje a szegmentáció fogalmát, a célpiac behatárolásának jelentőségét.</p> <p>Ismerje a swot analízis és a marketingmix elemeit.</p>	<p>Tudjon példákat mondani piackutatási eszközökre, ismerje a kérdőív-készítés fő jellemzőit.</p> <p>Tudja értelmezni az információk megjelenítésének egyszerűbb formáit: grafikonok, diagramok</p>
A vállalkozás finanszírozása	<p>Ismerje a saját és idegen forrás meghatározását, tudjon rájuk példákat mondani!</p> <p>Ismerje a hitelezéssel kapcsolatos alapfogalmakat (kamat, futamidő, fedezet, saját erő).</p> <p>Ismerje a tőzsde, a részvény, a kötvény fogalmát, ismerje a tőkepiac jelentőségét.</p>	
Fogyasztó a piaccgazdaságban	<p>Mutassa be egy példabeli háztartáson belül a fogyasztási, beruházási, megtakarítási lehetőségeket.</p> <p>Soroljon fel több megtakarítási formát.</p> <p>Ismertesse a fogyasztók alapvető jogait.</p>	<p>Képes legyen összehasonlítani az egyes megtakarítási formákat.</p>
Nemzetközi kereskedelem	<p>Ismerje a külkereskedelem jelentőségét és sorolja fel a nemzetközi kereskedelem korlátozó eszközeit (vám, kvóták, szubvenció, dömping)</p>	

Pszichológia

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A test és a lélek, az emberi én és a tudat	<p>Legyen tisztában a lelki jelenségek organikus alapjaival.</p> <p>Ismerje az egyéni tulajdonságok és a környezeti hatások dinamikus kölcsönhatásait néhány fontos képesség és tulajdonság (intelligencia, temperamentum, személyiségvonások) esetében. Ismerje az én és a tudat legfontosabb értelmezéseit.</p>	<p>Ismerje a test és lélek probléma néhány fontosabb interpretációját.</p> <p>Legyen tisztában az öröklés és a környezet kölcsönhatásainak típusaival és mechanizmusaiival, az emberi környezet különlegességével.</p> <p>Mutassa be, milyen álláspontokat képviselnek az ismert pszichológiai irányzatok az én és a személyiség értelmezése terén.</p>
A kognitív funkciók	<p>Ismerje az emberi érzékelés és észlelés legfontosabb sajátosságait.</p> <p>Legyen tisztában vele, hogy melyek a legfontosabb megismerő funkciók: (figyelem, emlékezet, gondolkodás), értse ezek működését.</p> <p>Ismerje a megismerés és a motiváció legfontosabb összefüggéseit.</p> <p>Legyen tisztában a kognitív képességek fejlődésének legfontosabb állomásaival.</p>	<p>Legyen tisztában a megismerés kiemelt és irányító szerepével az emberi lelki funkciók körében. Ismerje a megismerőfunkciók belső összefüggéseit.</p> <p>Ismerje a belső és a külső ösztönzők tanulásra gyakorolt hatásait.</p> <p>Legyen tisztában az értelmi fejlődés menetével és más mentális funkciókra gyakorolt hatásával.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A beszéd és a kommunikáció	<p>Legyen tisztában a nyelvnek az emberi társadalomban betöltött szerepével, valamint a nyelv elsajátítási folyamatának a szabályszerűségeivel.</p> <p>Ismerje a verbális és nem verbális kommunikáció néhány fontosabb válfaját.</p> <p>Ismerje a tömegkommunikáció néhány fontosabb sajátosságát.</p>	<p>Ismerje a kommunikáció szerkezetét, az egyes alkotóelemek szerepét az üzenet kialakulásában, a kommunikáció fajtáit és azok összetett jelentéseit.</p> <p>Legyen tisztában a mai tömegkommunikáció fajtáival és az általuk gyakorolt társadalomszervező, illetve szocializációs hatásokkal.</p>
A motiváció, az érzelmek és az akarat	<p>Ismerje a motiváció élettani szerepét és működését, kapcsolatát a szükségletekkel.</p> <p>Ismerje az érzelmek motivációs hatásait.</p> <p>Legyen tájékozott azzal kapcsolatban, hogy milyen motivációs háttere van az emberi szexualitásnak, az utódgondozásnak, valamint az agresszív viselkedésnek.</p>	<p>Legyen tisztában az alapvetően emberi motivációk fajtáival, jellegzetességeivel, az akaratszabadság és a belső, élettani motívumok kölcsönhatásainak nyitott kérdéseivel.</p> <p>Ismerje a legfontosabb érzelem-elméleteket.</p> <p>Legyen képe arról, hogy milyen szerepet játszanak az emberi döntések meghozatalában az érzelem, az akarat és a tudat kölcsönhatásai.</p>
A szocializáció folyamata. A személyiség és a társas jelenségek	<p>Ismerje, hogy milyen szerepet játszanak a családon belüli az intim érzelmi kapcsolatok az emberi fejlődésben. Ismerje a család és a szülői szerep jelenkori sajátosságait.</p> <p>Legyen tisztában a gyermek fejlődésének legfontosabb állomásaival.</p> <p>Ismerje a legfontosabb társas hatásokat (azonosulás, szociális tanulás).</p> <p>Ismerje a társas alakzatok (pár, tömeg, csoport) legfontosabb jellegzetességeit,</p>	<p>Ismerje a szocializáció különféle szintjeit (mikro-, mező- és makroszint), a kultúra és a viselkedés sajátos összefüggéseit.</p> <p>Ismerje a családi élet szakaszait, a családcsoporthatásait, a csoportműködésének sajátosságait.</p> <p>Ismerje a csoportszerveződés és -működés alapelveit, a tömegjelenségek (pánik, divat, rohamszerű cselekvés) pszichológiai sajátosságait.</p>
Lelki egészség és betegség	<p>Ismerje a testi és lelki egészség néhány különböző fajta értelmezését.</p> <p>Legyen tudatában annak, hogy a lelki nehézségekkel meg lehet küzdeni, és ebben szakemberek segítségére lehet támaszkodni.</p> <p>Ismerje a devianciák, az antiszociális viselkedés és lelki betegségek legfontosabb fajtáit.</p>	<p>Ismerje a lelki betegségek felismerésének legfontosabb módszereit.</p> <p>Ismerje a lelki nehézségekkel való megküzdés tipikus fázisait és az ellenálló képesség kialakulásának feltételeit.</p> <p>Ismerje a devianciák szociológiai és pszichológiai értelmezését.</p>

TÁRSADALOMISMERET

II. A VIZSGA LEÍRÁSA

A vizsga részei

Középszint		Emelt szint	
Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga (tételkifejtés és projektvédeés)	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
	15 perc (10 perc és 5 perc)	240 perc	20 perc
80 pont	70 pont (50 pont és 20 pont)	75 pont	75 pont

A vizsgán használható segédeszközök

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
A vizsgázó biztosítja	NINCS	NINCS	NINCS	NINCS
A vizgabizottságot működtető intézmény biztosítja	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok

Nyilvánosságra hozandók

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
Anyag	vizsgaidőszakonként három projekttema	NINCS	NINCS	témakörök
Mikor?	tavaszi vizsgaidőszakra: előző év december 1. őszvi vizsgaidőszakra: adott év május 1.	NINCS	NINCS	jogszabály szerint

KÖZÉPSZINTŰ VIZSGA

A vizsga szerkezete

Középszint		
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	
	15 perc	
egy téma önálló, évközi feldolgozása	tételkifejtés 10 perc	projektvédeés 5 perc
	50 pont	20 pont
80 pont	70 pont	

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

A projektmunka témáját a vizsgázó a központilag meghatározott három témakör valamelyikéből választhatja.

A projekttemákat a tavaszi vizsgaidőszakra vonatkozóan előző év december 1-ig, míg az őszi vizsgaidőszakra vonatkozóan az adott év május 1-ig kell nyilvánosságra hozni.

A vizsgázót projektmunkájának elkészítésében konzulens segíti. Tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázó esetében a vizsgázó saját maga gondoskodik konzulensről, a tanulói jogviszonyban lévők konzulense automatikusan szaktanára.

Az elkészült munkát a vizsgázónak legkésőbb az írásbeli vizsgaidőszak kezdetéig kell beadnia a vizsgát szervező intézményben, és azt a továbbiakban írásbeli vizsgadolgozatként kell kezelni.

A projektmunka leadásakor a tanulónak mellékelnie kell a munkanaplót. Ebben röviden le kell írnia a feladatválasztással kapcsolatos motivációkat, a munkája során felmerült problémákat, kérdéseket, tapasztalatokat, a projektmunka készítése során alkalmazott módszereket, a döntési helyzeteket, az esetleges akadályokat és ezek megoldását, a feladatmegoldás során tapasztalt személyes élményeket.

A projektkészítés közben készült jegyzeteket, vázlatokat, nyersvázlatot, meghívókat, fényképeket és bármilyen más a vizsgázó által kiválasztott dokumentációt a vizsgázó portfólióba rendezi. A portfólió az elkészült projektmunka mellékletét képezi.

A konzulens feladata, hogy az önálló témaválasztás után legalább 3 konzultáció alkalmával irányítsa a vizsgázót a feladat elkészítésében, a munkafolyamatról készült munkanaplót ellenőrizze, végül pedig a munka folyamatát a megadott szempontok szerint értékelje. Amennyiben a konzulens és a javító tanár nem azonos, akkor a konzulens a projekt készítés folyamatát a megadott szempontok szerint szövegesen értékeli. Az elkészült projektmunkát és a munkanaplót aláírásával és dátummal kell ellátnia.

Az írásbeli vizsga (projekt) alapelvei és kritériumai

A projekt témája lehet bármely hétköznapi vagy tudományos terület leírása, bemutatása. A központilag megadott téma többnyire általánosabb jellegű, ami többféle - a helyi viszonyoknak megfelelő - megközelítést is lehetővé tesz (pl. „Környezetszennyezési problémák lakóhelyeden” / „Egy szegénységben élő, kirekesztett család története, helyzete.”).

A három projekttema egyike szorosabban a gazdasági ismeretekhez és / vagy a pszichológiához kapcsolódhat (pl. „Egy elképzelt üzleti vállalkozás üzleti tervének megtervezése” / „Az agresszió megnyilvánulásai kisgyermekes esetében”).

A vizsga fontos jellemzője a komplex megközelítés. A tantárgy komplex jellegét - azt, hogy többféle műveltségi terület (szociológia, politológia, pszichológia, gazdaságtan, filozófia stb.) ötvöződéséből jött létre - a vizsga keretén belül is érvényesíteni kell. A választott téma kidolgozásakor a tantárgy tartalmi struktúráját - mint megközelítési módot - is figyelembe kell venni. Például egy családra, iskolára, helyi társadalomra vonatkozó téma esetében társadalomismereti, pszichológiai, vagy gazdasági, valamint jelenismereti (általánosabb összefüggéseket is tartalmazó, azokra kitekintő) megközelítéseket is alkalmazni kell.

A projektmunka jellemzői

A projektmunka elkészítése önálló kutatási tevékenység. A vizsgázó - a konzultációkat felhasználva - önállóan választja ki a témáját, önállóan készíti el a dolgozatát, folytatja kutatási tevékenységét.

A projektkészítés lehetséges műfajai

A projektek megvalósulását a vizsgázó különböző műfajok választásával oldhatja meg.

- Írásos dolgozat típusú projekt.
- Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló projekt.
- Szervezésen alapuló projekt.

Írásos dolgozat típusú projekten értjük a hagyományos házi dolgozatot, esszét, esettanulmányt, dokumentumelemzést, az írásos formában beadott szociológiai jellegű interjút, kérdőíves felmérés elemzését, értékelést, publicisztikai típusú riportot, iskolaiújságban megjelenő cikksorozatot.

Az írásos vizsgamunka terjedelme akkor tekinthető megfelelőnek és a vizsgához méltónak, ha terjedelme mellékletek nélkül, 12-es betűmérettel, másfeles sortávolsággal, kb. 10-12 oldal, kézzel írt változatban valamivel több, 12-15 oldal.

Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekten értjük az audiovizuális produktumot, az iskolai rádió vagy televízió részére készített riport- vagy műsorsorozatot, filmet, egyéb audiovizuális interjút, riportot, fotósorozatot, faliújságon tematikus képsorozatot, faliújság-sorozatot.

A projekt terjedelme akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha az iskolarádió, illetve televízió részére készített műsor legalább 3-5 perc terjedelmű, a műsorsorozat 3-5 részből áll, a film legalább 5-20 percnyi, a fotósorozat - bármilyen megjelenési formában vagy adathordozón - legalább 10-15 képből áll. A projekt elbírálásának feltétele, egy 1-3 oldalas kísérő szöveg mellékelése.

Szervezésen alapuló projekt műfajai közé a közéleti diákrendezvény megszervezését (pl. vitasorozat), az iskolán kívüli közéleti akció szervezését (pl. környezetvédelmi akció), a jótékonyági rendezvény lebonyolításában történő részvételt vagy annak megszervezését soroljuk.

A vizsgázó által a szervezésre, lebonyolításra fordított idő, akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha a dokumentumokból bebizonyosodik, hogy az eléri a 30-35 órát. A projekt elbírálásának itt is feltétele, egy 3-5 oldalas kísérő szöveg mellékelése.

Megjegyzés: A fenti műfajok bármilyen kombinációban történő alkalmazása elképzelhető.

A projektmunka elkészítésének ajánlott menete

- a téma kiválasztásához szükséges (esetleges) megbeszélés,
- a téma kiválasztása után hipotézis vagy célkitűzés kialakítása,
- bibliográfia készítése - a fontos irodalmak kiválasztása,
- tervezet készítése a munka részeire, illetve a munka ütemezésére vonatkozóan,
- részfejezet készítése,
- a nyers változat elkészítése, leadása,
- bírálat,
- korrigálás,
- végleges produktum leadása.

A projektmunka értékelése

Az elkészült projektmunka értékelése központilag készült javítási-értékelési útmutató alapján, az alábbiak figyelembevételével történik.

A vizsga értékelésének fontos szempontja, hogy a javító tanárnak (szaktanárnak) bírálnia kell egyrészt a projektkészítés folyamatát (30 pont), másrészt pedig az elkészült projekt tartalmát (50 pont) is.

A tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázók esetében az elkészült projekt munkát a központilag kijelölt javító tanár értékeli. Az elkészítés folyamatáért járó 30 pont megítélése a konzulens szöveges értékelése és a munkanapló figyelembevételével történik.

A projektkészítés folyamatának (30 pont) értékelési szempontjai:

- A vizsgázó önálló részvétele a projektkészítésben	2 pont
- önálló témafeldolgozás	
- A konzultációkon való részvétel	4 pont
- konzultációkon való aktív részvétel	
- pontos felkészülés az elemzés,	
- értékelés,	
- összegzés elkészítéséhez	
- Információk kezelése, probléma-felismerés, problémamegoldás képessége, széles körű alkalmazási ismeretek	14 pont
- munkanapló folyamatos vezetése	
- portfólió bemutatása	
- hipotézis vagy célkitűzés írásban való megfogalmazása, témaválasztás indoklása	
- munka ütemezésére vonatkozó tervezet készítése	
- konzultációkon megbeszélte határidők betartása	
- nyersváltozat, illetve részfejezet elkészítése	
- Nyelvi kultúra, kommunikáció, értő olvasás, szövegalkotás	10 pont
- személyes élmények megfogalmazása a konzultációk alkalmával és a munkanaplóban	
- a konzulenssel és más érintett személyekkel való jó együttműködés	
- a szakirodalom megértése, értő feldolgozása	
- a munkanapló, a tervezet tartalma logikusan felépített, nem tartalmaznak súlyos nyelvtani, nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat	

Az egyes műfajcsoportokba tartozó projektmunkák tartalmáért járó 50 pont megítélése az alábbiak szerint történik:

- Az írásos dolgozat tartalmi követelményének hibátlan teljesítésével maximum 50 pont adható.
- A képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (10 pont) és a kész vizsgamunka (40 pont) együtt számít.
- Szervezésen alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (30 pont) és maga a rendezvény (20 pont) szintén együtt értékelendő.

Megjegyzés: Amennyiben a javító tanár és / vagy a vizsgabizottság észreveszi, hogy az elkészült projektmunka más személy szellemi terméke, akkor a 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet 23. § (2) alapján kell eljárni.

A projektmunka megvédése (20 pont) a szóbeli vizsga egyik részeleme.

Szóbeli vizsga

Általános szabályok

A vizsgán kerül sor a - tételhúzás mellett - a projektmunka megvédésére.

A középszintű szóbeli vizsga tételsorának összeállításáról és a projektmunkához kapcsolódó kérdésekről a vizsgabizottságot működtető intézmény gondoskodik. A vizsgabizottság projektmunkához kapcsolódó kérdéseinek arra kell irányulnia, hogy a vizsgázó milyen következtetéseket tud levonni a témával kapcsolatban.

Az esetelemzési vagy dokumentum-, forráselemzési feladatokat tartalmazó tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani. Az elemzés során a vizsgázó a mindennapi élet konkrét vagy modellezett élethelyzeteit dolgozza fel megadott szempontok alapján.

A tételek forrása lehet bármilyen, a műveltségi területhez kapcsolódó tankönyv, példatár, művészeti alkotás, fotó, szöveggyűjtemény, statisztikai adat, napi hír, történelmi esemény, irodalmi alkotás, film, az iskolai vagy lakóhelyi közösség életének eseménye.

A tétel az eset rövid leírásán vagy a tétel kifejtését segítő dokumentumon, forráson kívül kérdéseket tartalmaz, amelyek jelzik az elemzés főbb szempontjait és megkívánt irányát.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

Feleléskor a kifejtés sorrendjét a vizsgázó választja meg.

A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie. Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A projektmunka védésekor a vizsgázónak a feltett kérdésekre is válaszolnia kell.

A szóbeli tételsor tartalmi jellemzői

A tételsor jellemzői

A középszintű szóbeli vizsga tételsora legalább 20 tételből áll. A tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani.

A tétel jellemzői

A szóbeli vizsgatétel két feladatot tartalmaz.

1. feladat: tételkifejtés
2. feladat: projektvédés

1. feladat:

A tételkifejtés további két alfeladatot - *A)* és *B)* - tartalmaz.

Az *A)* alfeladat társadalomismereti vagy jelenismereti témát érintő feladat, míg a *B)* alfeladat a vizsgázó tanulmányainak megfelelően vagy egy gazdasági ismeretek témához vagy egy pszichológia témához kapcsolódó feladat.

Az *A)*, illetve *B)* alfeladatban a következő tematikai arányokat kell figyelembe venni:

- *A)* alfeladatok a követelményrendszerben szereplő társadalomismereti témák (legalább 14 feladat), és jelenismereti témák mindegyikének felhasználásával (legalább 6 feladat) kell, hogy készüljenek.

- *B)* alfeladat (legalább 20 feladat) a követelményrendszerben meghatározott vagy a gazdasági ismeretek témák vagy a pszichológia témák mindegyikének felhasználásával készül.

Amennyiben a vizsgabizottságot működtető intézménynek nincs tudomása arról, hogy a vizsgázó gazdasági ismeretek vagy pszichológia oktatásában részesült, úgy a tételkifejtés *B)* alfeladatában, a vizsgázó tanulmányainak megfelelően, választ a gazdasági ismeretekhez, illetve a pszichológiához kapcsolódó feladatok közül.

2. feladat:

A vizsgázó röviden bemutatja az általa elkészített projektet és válaszol a bizottság által feltett kérdésekre.

A vizsgabizottság, illetve elnök előzetes engedélyével bemutatható a képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló vizsgadarab. Az erre felhasznált idő nem számít bele az érettségiző szóbeli feleletének vizsgaidejébe. A vizsgadarab közös megtekintése viszont lehetővé teszi, hogy a bizottság tagjai is érdemi kérdéseket tegyenek fel, megismerjék az érettségiző munkáját.

A szóbeli védés alkalmával a portfólióban található anyagok bármelyikét a vizsgázó felhasználhatja szemléltetésre, használatára az értékelő tanár bátorítsa.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A középszintű szóbeli érettségi vizsgán szerezhető 70 pont, a tételkifejtésre adható 50 pont és a projektvédésből szerzett 20 pontból áll össze.

A kihúzott tétel értékelése

A tételsor összeállításakor rögzíteni kell a tételek kifejtésének elvárt összetevőit a megadott szempontok szerint, és az ezekre adható, az 50 pont felosztásával kialakított maximális részpontoszámokat, amely alapján a feleletet értékelni kell.

A tételkifejtés értékelésének szempontjai

Tartalom: 45 pont

Előadásmód: 5 pont

A tartalom (45 pont) értékelésének szempontjai:

- a vizsgázó mennyire rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges elméleti tudással,
- a vizsgázó mennyire képes konkrét esetek, dokumentumok, források értelmezése során alkalmazni az elsajátított ismereteket, fogalmi összefüggéseket és érvelési módokat, képes felismerni az esetlegesen jelenlevő erkölcsi dilemmákat, morális indítékokat

- a vizsgázó milyen mértékben rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges szakszókincessel, logikus érveléssel,
- képes-e érvelni saját helyzetértékelése és értékválasztásai mellett.

Az előadásmód (5 pont) értékelésének szempontjai:

- rendszerező és lényegkiemelő képesség,
- meggyőző érvelés,
- nyelvhelyesség.

A projektvédés értékelésének szempontjai

A projektmunka megvédésének értékelése - bár a szóbeli érettségi vizsga keretében történik az írásbeli (projekt) vizsga lezárásának tekintendő.

A projektmunka védésének értékelésekor az alábbi szempontokat kell figyelembe venni és a 20 pont felosztásával kialakított részpontoszámokat, ez alapján kell felosztani:

- a vizsga tartalmának és az egyéni munka konkrétumainak bemutatása 6 pont
- a projektkészítés során szerzett egyéni tapasztalatok ismertetése 4 pont
- szaknyelv, szakmai ismeretek alkalmazása 4 pont
- a vizsgabizottság által feltett kérdések megválaszolása, témataartás, lényegkiemelés 4 pont
- a felelet felépítettsége, nyelvhelyesség 2 pont

EMELT SZINTŰ VIZSGA

Emelt szint	
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
240 perc	20 perc
feladatsor	tételkifejtés
75 pont	75 pont

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

Az írásbeli vizsgán a jelölteknek egy központilag készült feladatsort kell megoldaniuk. A vizsgázó a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között és megoldásuk sorrendjét is meghatározhatja.

Az írásbeli feladatlap tartalmi jellemzői

Az írásbeli vizsga feladatai 75%-ban a társadalomismeret és jelenismeret, és kb., 25%-ban a gazdasági ismeretek vagy pszichológia témákból kerülnek ki.

A feladatsor két részből áll:

I. rész mindenki által megoldandó feladatokat tartalmaz a társadalomismeret és jelenismeret témakörökből

II. rész két feladatsort tartalmaz:

A. gazdasági ismeretek

B. pszichológia

A tantárgy alternatívitásából adódóan a vizsgázó a feladatsoron belül választhat a gazdasági ismeretek vagy pszichológiai feladatok között.

Társadalomismeret és jelenismeret

- fogalmakra vonatkozó teszt jellegű feladatok,
- egy-egy kisebb téma esszészerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése,
- forráshasználatot (adatsor, ábra, kép) kívánó feladat,
- érvelést, egyéni véleményt, álláspont megfogalmazását elváró feladat.

Gazdasági ismeretek

- fogalmakra vonatkozó kérdés,
- egy-egy kisebb téma esszészerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése,
- adatsorok értelmezése és elemzése.

Pszichológia

- fogalmakra vonatkozó kérdés,
- egy-egy kisebb téma esszészerű kifejtése,
- esettanulmány értelmezése és elemzése.

Az írásbeli feladatlap értékelése

Az értékelés központi javítási-értékelési útmutató alapján történik. A vizsgadolgozatra összesen 75 pont adható, amely az I. részre adható 55 pont és a II. részre adható 20 pont összegéből jön létre.

Szóbeli vizsga

Az emelt szintű szóbeli vizsga központi tételsor alapján zajlik. A tétel tartalmazhat felvezető szöveget - idézetet, statisztikát, képet stb. - a kérdés, illetve feladat mellett.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

Feleléskor a kifejtés sorrendjét a vizsgázó választja meg. A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie.

Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A szóbeli feladatsor tartalmi jellemzői

A szóbeli tételsor legalább 20 tételből áll. A tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembevételével kell összeállítani. Minden tétel két feladatot tartalmaz.

1. feladat: társadalomismereti és jelenismereti témákhoz kapcsolódik
2. feladat: tartalmaz egy gazdasági ismeretek és egy pszichológiai témához kapcsolódó feladatot

A szóbeli vizsgán minden vizsgázó egy tételt húz, melyen rajta van az 1. feladat és a 2. feladat is.

A vizsgázó, a 2. feladatban szereplő gazdasági ismeretekhez, illetve pszichológiához kapcsolódó kérdések közül attól függően választ, hogy melyiket tanulta.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A felelet központi értékelési útmutató alapján 75 ponttal értékelhető.

1. feladat 55 pont

2. feladat 20 pont

A tartalom értékelési szempontjai:

- a feladat megértése, témátartás, lényegkiemelés,
- a szakmai nyelv használata, a szakirodalom felhasználása, a források felhasználása,
- tételének megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások közlése, ismeretek mélysége, tárgyi tudás,

- a megközelítés sokszínűsége és komplex jellege, a jelenségeket, változásokat alakító tényezők feltárása, problémaközpontú bemutatás,

- önálló vélemény megalkotása, életszerű saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása.

Megjegyzés: Az értékelésbe a tartalmi elemek értékelése mellett az előadásmód értékelése is beszámít.

Az előadásmód értékelési szempontjai:

- Az előadásmód önállósága, folyamatossága, érthetősége.

- A kifejtés szerkezete.

- Lényegkiemelő képesség.

- Fogalomhasználat.

- Stílus.